

Göttingenin lahja uralisteille

Bibliographie der uralischen Sprachwissenschaft 1830–1970. Herausgegeben von Wolfgang Schlachter und Gerhard Ganschow. Band I—II. Wilhelm Fink Verlag, München 1976, 1983. 8 + XLVII + 1074 s., 8 + 15 + XL + 1178 s.

Göttingenin yliopiston suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen emeritusprofessori Wolfgang Schlachter on suomalais-ugrilaisien kielten syntaksia käsittelevillä syvällisillä tutkimuksillaan tehnyt suuren palveluksen tieteenalalleen. Eläkeiän kynnyksellä ja jo eläkeiän rauhassa hän on tehnyt mitoiltaan valtavan toisen palveluksen: saattanut tieteenalansa muiden edustajien ulottuville uralilaisen kielentutkimuksen sadanneljänkymmenen tutkimusvuoden kaaren, jakson vuodesta 1830 vuoteen 1970. Alan tutkimuksen juuret ovat syvemmillä, mutta kuten Schlachter sanoo esipuheessaan, vuoden 1830 vaiheilla kantoi ensimmäiset hedelmänsä kielihistoriallinen metodi, ensimmäinen jonka avulla saatiin tieteellistä tietoa kielistä; Suomessa Castrén ja Sjögren ja hetimiten Unkarissa Hunfalvy aloittivat tutkimustyönsä.

Professori Schlachter tunsikin henkilökohtaisista syistä, näkövammansa takia, erityisen kipeänä uralilaiselle tutkimukselle välttämättömän bibliografian puutteen. Näin jälkikäteen tulee kysyneeksi myös, näkikö hän selvemmin kuin muut myös sen, kuinka tärkeä oli bibliografia tutkimusalalla, joka juuri oli leviämässä kauas kotomaidensa ulkopuolelle.

Tarvittiin professori Schlachterin usko ja uskallus tällaisen suurhankkeen käynnistämiseksi. Hän pyysi rinnalleen toiseksi vastuulliseksi toimittajaksi Münchenin yliopiston fennougriikan professorin Gerhard Ganschowin, joka otti vastataksensa obinugrilaisten kielten osuudesta. Kun professori Schlachter v. 1967 sai hankkeelleen Deutsche Forschungsgemeinschaftin rahoituksen, työ voitiin aloittaa hänen laitoksessaan Göttingenin yliopistossa. Siellä oli bibliografian pysyvä toimitus. Useimmista uralilaisen tutkimuksen maista saatiin materiaalin keruuseen apua. V. 1976 ilmestyi I osa; vastuullisten toimittajien Schlachterin ja Ganschowin johdolla olivat toimitustyön tehneet István Erdélyi ja Christoph Gläser. Toinen osa ilmestyi 1983, vastuullisten toimittajien alaisina toimittajat Christoph Gläser ja Richard Zelenka.

Bibliografia on luonteeltaan otsikkobibliografia (Titelbibliographie); tiedot esitetään siinä kohdassa, mihin ne tutkimuksen otsikon perusteella sijoittuvatkin. Schlachterin toivoma asiabibliografia, tietojen sijoittaminen tutkimuksen sisällön perusteella bibliografiaan, ei käytännön syistä ollut toteutettavissa. Käyttäjän suureksi hyödyksi bibliografiaan on kuitenkin sisällytetty mahdollisimman laaja viitteistö, joka lähentää sitä ilahduttavan pitkälle asiabibliografian suuntaan. (Kun teos on periaatteessa otsikkobibliografia, tulee oudoksuneeksi sitä, että bibliografiaan on otettu mukaan myös jakso »Yleinen kielitiede». Siihen on sisällytetty paitsi sellaisia yleiskielitieteellisiä teoksia,

joissa käytetään uralilaista materiaalia ehkä vain viittauksenomaisesti sivuten, myös sellaisia yleiskielitieteellisiä tutkimuksia, joiden tekijät ovat esimerkiksi suomalaisia, virolaisia tai unkarilaisia mutta materiaali muualta kuin uralilaisista kielistä. Tietenkin käyttäjän on silti mieluisampi saada odotettua enemmän kuin odotettua vähemmän tietoa.)

Bibliografian lujan looginen rakenne on tieteellinen suoritus sinänsä. I ja II osan välillä on hienoisia eroja. II osa on vielä hioutuneempi, ilmeeltään täsmällisempi. Kuhunkin kieleen ja kieliryhmään liittyvä materiaali on ryhmitelty seuraavasti: 1) kieliyhteisö, 2) tekstit, 3) äänneoppi, 4) sanaoppi, 5) syntaksi, 6) stilistiikka. Ensimmäinen ryhmä on monitahoinen ja sisältää kielen sosiaaliseen funktioon liittyvät kysymykset: kieliyhteisön asuma-alueet, elinolot, kulttuuritekijät, kontakti- ja substraktisuhteet, väestönlaskennat, kirjoitetun kielen historian, kielentutkimuksen historian ja tutkimustoiminnan, kielen yleisesitykset (kieliopit, II osassa myös aikuisille tarkoitettut oppikirjat) ja yleisluonteiset kieltä koskevat tutkimukset, kielenhuollon kysymykset ja murteentutkimuksen kysymykset. Toiseen ryhmään, tekstejä esittelevään, sisältyvät tiedot kielenmuistomerkeistä ja kirjakielen kehitystä osoittavista teksteistä, folklore-, murre- ja muista teksteistä sekä nauhoitteista. (Suomen kielen nauhoitearkistossa tehdyn utteran työn tulokset on nekin kirjattu bibliografiaan. Tosin toimittajilta on nauhan sijaintipaikka välistä jäänyt merkitsemättä; esipuheen lukevat bibliografian käyttäjä pääsee kuitenkin nauhan jäljille.) II osaan on teksti-tietoja otettu enemmänkin: Neuvostoliiton alueella puhuttujen kansojen kaunokirjallisuutta valikoiden, pienimpien kansojen osalta kuitenkin jopa täydelliseen edustukseen pyrkien. Myös Kazanissa viime vuosisadan lopulla käännetty uskonnollinen ja valistushenkinen kirjallisuus on mukana. Näin materiaaliakin etsivä tutkija saa avun bibliografiasta. Kieliooppia ja sanastoa koskevat tiedot esitetään ryhmissä »Äänneoppi», »Sanaoppi»

ja »Syntaksi» tarkkaan harkitun kielitieteellisen konseptin mukaan eritellen. (»Sanaopin» ja »Syntaksin» raja siirtyy II osassa luontevammalle kohdalle: morfologisten aineiden funktioiden käsittely esitetään syntaksin puolella.)

Kummassakin osassa esitetään nimiölehdellä mainittujen kielten ja kieliryhmien tutkimusta koskevien tietojen lisäksi tietoa uralistiikan ja fennougriistiikan yleisistä kysymyksistä: tutkimushistoriallista ainesta, alkukotikysymys, esihistoria, kielisukulaisuushypoteesit, reuna-alueiksi nimettyjen folkloren, etnografian, antropologian, uskontotieteen ja mytologian kysymykset. Tekijät ilmoittavat tarkoitukseen antaa näiltäkin aloilta tietoa, kuitenkin täydellisyyteen pyrkimättä. Tämä I osan alkujakso onkin ainoa kohta, jota käyttäessäni olen tuntenut hämmennystä. Onneksi tekijät ovat ottaneet II osan alkuun samoja kysymyksiä koskevia tietoja, ja II osassa esimerkiksi alkukoti- ja esihistoriajaksoissa onkin aivan erilainen ote. Toinen hiukan oudoksuttava seikka on se, että tekstiosassa varsin yleisesti poiketaan sisällysluettelossa mainituista otsikoista: tekstiin otsikot on usein muotoiltu uudelleen, täsmällisemmälläkin tavalla. Haittaa tämä menettely ei kirjan käyttäjälle aiheuta, mutta ei se aivan eleganttikaan ole.

Teoksen I osan alaotsikko on Ungarisch, II osan alaotsikko Finnisch-permisch/Oburgisch/Samojedisch. Tämä osoittaa kouraantuntuvasti, mikä leijonanosa unkaria käsittelevillä tutkimuksilla on fennougriistiikassa. Niitä bibliografia luettelee 22920 kpl. Suomen kieltä koskevia tiedonantoja on 8721, ja tässä luvussa on vielä mukana Nauhoitearkiston uljas yksikköluku I 323. Suomen kieltä käsitteleviä tutkimuksia on siis luetteloitu vajaa kolmannes unkaria käsittelevien tutkimusten määrästä. Luvun pienuus saattaa hätkähdyttää. Toivottavasti se myös kannustaa Castrénin ja Sjögrenin maassa. Mielteliäänä katsoo myös jaksoa »Juhlakirjat» I osan Personalialuvussa. Castrén näyttäisi saaneen yhden juhlakirjan, Leningradissa 75. kuolinpäivänsä

Kirjallisuutta

johdosta toimitetun, Sjögren ei yhtään, ei liioin Paasonen. Tulee onneksi mieleen Suomalais-ugrilaisen Seuran 30. Aikakauskirja («M. A. Castrénin satavuotismuisto») ja 66. Aikakauskirja («In memoriam saecularem Heikki Paasonen»). Otsikkobibliografiaperiaatteen takia nämä ovat ilmeisesti jääneet luetteloimatta. Suomalais-ugrilaisen Seuran sopusikin vastedes tuoda juhlittavat selvästi otsikoihin — Sjögreninkin viimeistään »kaksisataavuotismuistossa» yhdeksän vuoden kuluttua.

Professori Schlachterin suurhankkeesta on tullut suursaavutus, hänen ja hänen laitoksensa arvokas lahja yli maailman, minkään tietokonejärjestelmän tavoittamattomiin levinneelle uralistiikan tutkijoiden joukolla.

RAIJA BARTENS